

Ktezyfon

Archeologia Iranu

Paweł Borycki

21 kwietnia 2015

<http://www.pborycki.pl/pdf/ktezyfon.pdf>

Plan prezentacji

- 1 Topografia i dzieje Ktezyfonu
 - Położenie
 - Dzieje Ktezyfonu
 - Okres partyjski
 - Okres sasanidzki
 - Przekazy historyków
 - Historia badań archeologicznych
- 2 Miasta al-Mada'in
 - Veh Ardaszir (Bahrasir)
 - Veh Antioch Chosrow
 - Asbanabr
 - Taq-i Kisra

Położenie i topografia Ktezyfonu

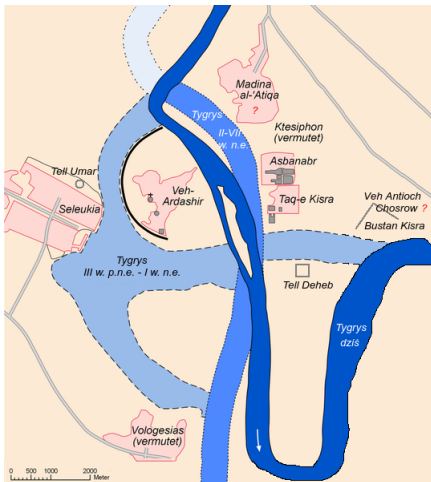

Ktezyfon na mapie Iraku

- Tisfun
- Położenie
 - Irak
 - Gubernatorstwo Bagdad
 - Salman Pak
 - 32 km SE od Bagdadu
- Wschodni brzeg Tygrysu

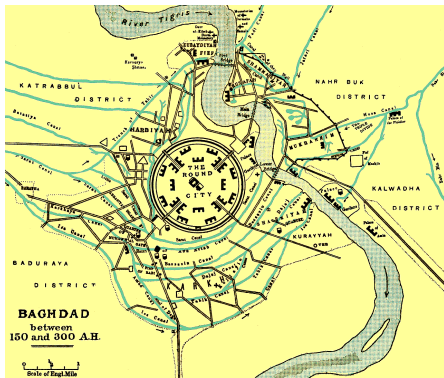
Dzieje Ktezyfonu

- Ośrodek administracyjny
 - Seleucydzi, Arsacydzi i Sasanidzi
- ok. 300 p.n.e.
 - Założenie **Seleucji** (Tell Umar) na zachodnim brzegu Tygrysu
- do II w. n.e.
 - Założenie **Madina al-Atiqa**
- ok. 230 n.e.
 - Założenie **Veh Ardaszir** przez Ardaszira
 - Początki “metropolii” al-Mada'in
- do V w. n.e.
 - Założenie **Asbanabr**
 - Taq-i Kisra

Plan Ktezyfonu

Dzieje Ktezyfonu

Wczesny plan Bagdadu

- ok. 540 n.e.
 - Założenie **Veh Antioch Chosrow** przez Chosrowa I Anoszirwana
- 637 n.e.
 - Podbój arabski
- 762 n.e.
 - Założenie **Bagdadu** przez al-Mansura na planie koła
 - Wzorowany na Veh Ardaszir?

Ktezyfon w okresie partyjskim

● Ktezyfon partyjski

- Madina al-Atiqā
 - Nieprzebadany archeologicznie
 - Źródła greckie i rzymskie
- Zimowa rezydencja Arsacydów
 - Od Mitrydatesa I do 224 n.e.
- Stolica Babilonii i ośrodek handlowy
- Mennica
- Nowa Seleucja? (Strabon)
- Obóz armii partyjskiej? (Pliniusz)
- 10 n.e. – Koronacja Artabanusa III w Ktezyfonie

Imperium Arsacydów

Ktezyfon w okresie partyjskim

- Ktezyfon partyjski

- Wojny z Rzymianami

- 116 n.e. – zajęcie przez Trajana
 - 165 n.e. – zniszczenie Seleucji i pałacu królewskiego
 - 198 n.e. – zajęcie przez Septymiusza Sewera

- Odbudowa murów po wycofaniu się Rzymian

- 224 n.e. – porażka Artabanusa V
 - 226 n.e. – koronacja Ardaszira I w Ktezyfonie

Trajan i Ardaszir I

Ktezyfon w okresie sasanidzkim

● Ktezyfon sasanidzki

- Stolica i miejsce koronacji władców
 - Zimowa rezydencja królewska
 - Ośrodek administracyjny
- Ludność
 - Aramejczycy, Syryjczycy, Arabowie
- Religie
 - Żydzi i chrześcijanie
 - Siedziba egzylarchy żydowskiego i katolikos nestoriańskiego
 - 410 n.e. – synod nestoriański
 - Zoroastrijska mniejszość rządząca
 - Brak ważnych świątyni ognia
 - Mniejsza świątynia ognia w nieznanej lokalizacji

Imperium Sasanidów

[illegible]

- Ktezyfon sasanidzki
 - Dwór królewski
 - **Pielgrzymka do Takht-e Suleiman**
 - **Letnie rezydencje – Hamadan (Media), Dastgerd**
 - 283 n.e.
 - **Najazd rzymski**
 - 628 n.e.
 - **Kampania Herakliusza**
 - **Zniszczenie Takht-e Suleiman i Dastgerd**
 - **Odparcie ataku przez Ktezyfon**
 - 637 n.e.
 - **Zdobycie Ktezyfonu przez muzułmanów**

- Yaqubi (IX wiek)
 - 5 miast – na E brzegu:
 - **Madina al-Atiqā, Asbanabr, ar-Rumiya (Veh Antioch Chosrow)**
 - Na W brzegu:
 - **Bahurasit, Sabat**
- Hamza al-Isfahani, Yaqt (XIII wiek)
 - 7 miast
- Ibn Hawqal
 - Veh Ardaszir i Madina al-Atiqā połączone mostem ceglany (pontonowym?)

Historia badań archeologicznych

- Historia badań archeologicznych

- Ernst Herzfeld (1903-1911)

- as-Sur → Seleucia
 - at-Tuweiba → Ktezyfon
 - Taq-i Kisra – 1907-1908

- Leroy Waterman (1927)

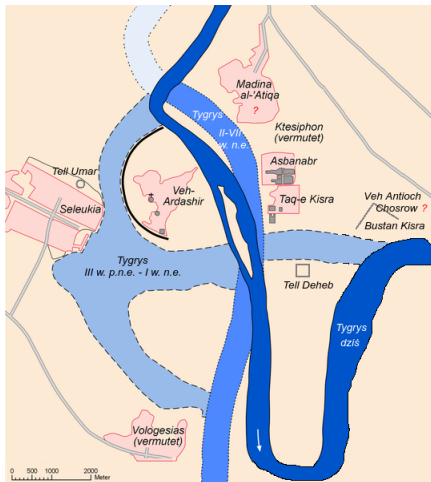
- Seleucia, ekspedycja amerykańska

- Oscar Reuther (1928-1929)

- as-Sur → Madina al-Atiqā
 - Veh Ardaszir powstało na miejscu dawnej Seleucji

- Ernst Kühnel (1931-1932)

- Wykopaliska na obu brzegach
 - Ekspedycja niemiecko-amerykańska

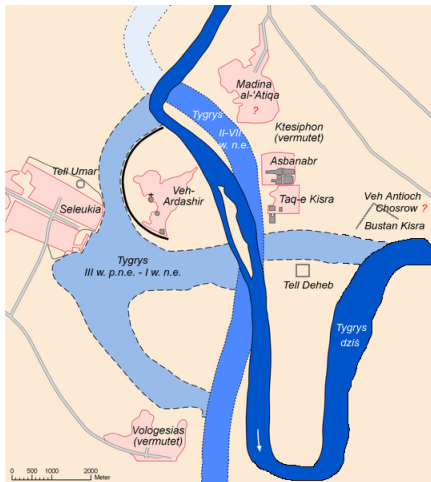

Plan Ktezyfonu

- Historia badań archeologicznych
 - Giorgio Gullini, Antonio Invernizzi (od 1964)
 - Zachodni brzeg
 - Veh Ardaszir powstało na miejscu Coche, nie Seleucji
 - At-Tuweiba → Asbanabr
 - Inna konstrukcja murów at-Tuweiba i as-Sur
 - Zmiany biegu Tygrysu
 - Generalna Dyrekcja Starożytności Iraku
 - Restauracja Taq-i Kisra
 - 1972 – skrzydło południowe
 - 1975 – skrzydło północne

Rozwój al-Mada'in ("Miast")

Plan Ktezyfonu

● Ktezyfon

- Madina al-Atiqā
- Madina al-Atiqā ∪ Asbanabr

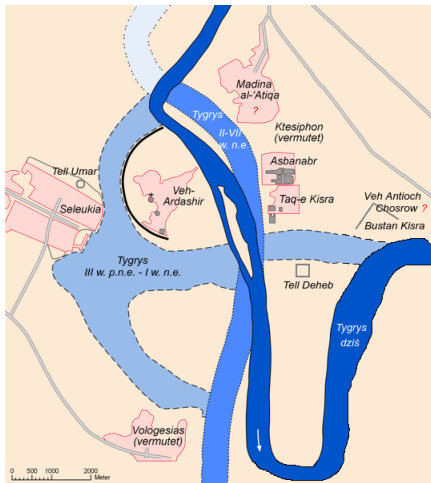
● Madina al-Atiqā

- Najstarszy i największy ośrodek wschodniego brzegu
- Biały Pałac
 - Niezidentyfikowany
 - Zachował się do podboju arabskiego
 - Rozebrany w celu pozyskania budulca
 - Mylony przez historyków z oddalonym Taq-i Kisra

Veh Ardaszir (Bahrasir)

- Veh Ardaszir (ar. Bahrasir)

- 230 n.e. – Ardaszir I
- Zidentyfikowane przez Gulliniego
- *Nowa Seleucja*
- Zachodni brzeg Tygrysu, most
- Okrągłe miasto
 - **Średnica = 2860 m**
- Fortyfikacje, dzielnica mieszkalna, dzielnica rzemieślnicza
- Kościół nestoriański
 - **Malowana figurka stiukowa**
- Mennica (Sasanidzi i Arabowie)
- Budynek przedsasanidzki
 - **I w. p.n.e./I w. n.e.**
 - **Przysiółek mostu do Seleucji**
 - **Grobowiec po zmianie przebiegu koryta**
 - **Pochówki partyjskie**

Plan Ktezyfonu

Veh Ardaszir (Bahrasir)

Centralna część Veh Ardaszir
(Google Earth 2004)

- Veh Ardaszir (ar. Bahrasir)
 - Zapis nazwy miasta
 - **Pieczęcie**
 - **Inskrypcja z Naksz-e Rostam**
 - **Teksty manichejskie**
 - Funkcja religijna
 - **Bogaci Żydzi**
 - **Siedziba egzylarchy**
 - **Katedra nestoriańska (Tell Baruda, do 1318)**
 - **Świątynia ognia**
 - Zmiana przebiegu koryta Tygrysu (V lub VII w.)
 - **Tell Baruda do najazdu mongolskiego**
 - **Ceramika z VII-XIII wieku**
 - **780 – wyjazd przywódców religijnych do Bagdadu**

- Veh Antioch Chosrow / Rumagan / Rumiya

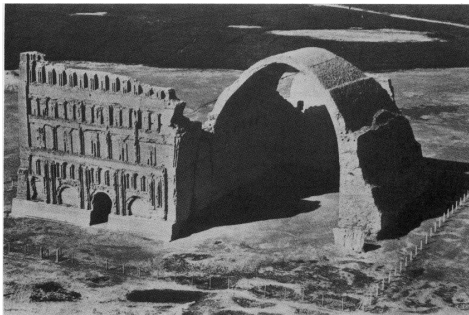
-
- One Kilometer
- Imperial Palace
- Hippodrome
- Eastern Gate
- Wall of Tiberius
- Residential Area
- Parmentis River
- Forum of Augustus
- Nymphaeum
- Wall of Tiberius
- Wall of Tiberius II
- Amphitheater
- Jewish Community
- Secropolis of Minerva
- Charonion
- Bridge Gate
- To Alexandria
- To Sardis River
- To Aphrodisias (Karyai) and Laodicea
- To Beroia (Thrace)
- Wall of Tiberius
- Iron Gate
- Cinadai
- MOUNT S I L P I O S
- 1 Bath E
2 Bath B
3 Atrium House
4 Bath D
5 Bath A
6 Bath C
7 Byzantine Stadium
8 Bath F
9 Charonion (rock-cut relief)

Ktezyfon

Asbanabr

● Asbanabr

- Założenie – zalanie Veh Ardaszir?
- Muzułmański grobowiec Salmana
- Prywatne domy arystokracji
 - Na N i E od Taq-i Kisra
 - VI wiek
 - Skomplikowane plany
 - **Ornamentalna i figuralna dekoracja stiukowa**
 - **Motywy religijne**
 - Opuszczone po podboju arabskim
- 1928 – Tell al-Dabai (część S)
 - Kolorowy marmur, szklane kubiki, ornamenty stiukowe
 - Fryz z przedstawieniami ludzi i zwierząt
 - VI wiek
 - **Biały Pałac?**

Taq-i Kisra w Asbanabr

Taq-i Kisra

- Taq-i Kisra

- Pałac królewski z salą audiencyjną
- Część większego kompleksu
 - Budynek na wschodzie
 - Działanie
 - Budynek pałacowy lub kultowy na południu
 - Fundamenty tarasu, stiukowe fragmenty fryzu
 - Sceny polowania, stiukowe dyski z motywem rozety
- Dekoracja Taq-i Kisra
 - Marmury, opus sectile, mozaiki, rzeźby stiukowe
 - Sceny zwycięstwa na mozaikach
 - 540 – Zdobycie Antiochii Syryjskiej przez Chosrowa I?
 - Rzemieślnicy Justyniana?

Taq-i Kisra

- Taq-i Kisra

- Iwan
 - **Głębokość – 43,5 m**
 - **Szerokość – 25,5 m**
- Ślepa fasada
 - **46 m od osi iwanu w obu kierunkach**
 - **Sześć poziomów kolumn i łukowatych nisz**
- Konstrukcja
 - **Grubość ścian – 4 do 7 m**
 - **Symetryczne pary czworokątnych pomieszczeń**
 - **System korytarzy**
 - **Późniejsze duże pomieszczenie tylne**
- 1888 – Zniszczenia powodziowe

Taq-i Kisra

- Datowanie Taq-i Kisra

- Herzfeld, teksty Pahlavi

- Szapur I (241-272)

- Relacja kapłana zoroastryjskiego

- Chosrow II (590-628)

- Gullini

- Chosrow I (531-579)

- Cechy stylistyczne

- łączenie małych i dużych elementów tego samego typu

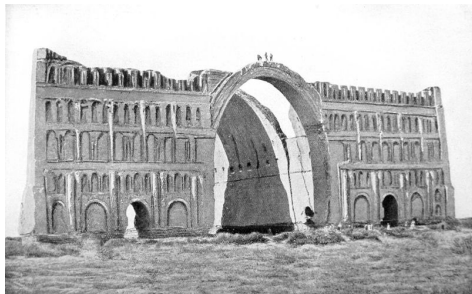
- Zastosowanie hellenistycznych i rzymskich wzorców

- Pałac partyjski w Aszur (ślepa fasada)

- łuk – III wiek, dekoracje – VI wiek?

- Zatrudnienie Greków?

- Veh Antioch Chosrow

Taq-i Kisra przed 1888 rokiem

Taq-i Kisra

Taq-i Kisra

Ktezyfon

Dziękuję.

<http://www.pborycki.pl/pdf/ktezyfon.pdf>

Bibliografia

- S. Hauser, "Veh Ardashir and the Identification of the Ruins at al-Mada'in", [in:] A. Hagedorn, A. Shalem (eds.), *Facts and Artefacts. Art in the Islamic World*, Leiden/Boston 2007, p. 461–486.
- E.J. Keall, "Ayvan-e Kesra", in: *Encyclopaedia Iranica*, New York, 1996-..., <http://www.iranicaonline.org/articles/ayvan-e-kesra-palace-of-kosrow-at-ctesiphon>, data pobrania: 20.04.2015.
- J. Kröger, "Ctesiphon", in: *Encyclopaedia Iranica*, New York, 1996-..., <http://www.iranicaonline.org/articles/ctesiphon>, data pobrania: 20.04.2015.
- M. Morony, "Beh-Ardasir", in: *Encyclopaedia Iranica*, New York, 1996-..., <http://www.iranicaonline.org/articles/beh-ardasir-mid>, data pobrania: 20.04.2015.